

1

Problém beze jména

Problém, o kterém bude řeč, spočíval celá léta na dně ženské duše, nevysloven a jakoby pohřben. Avšak v polovině dvacátých let dvacátého století to v ženách, alespoň ve Spojených Státech, začalo podivně vřít, objevily se u nich pocity nespokojenosti, nepopsatelné touhy. Každá vzorná hospodyňka z předměstí se s tím však potýkala sama. A tak pokorně stlala postele, nakupovala v potravinách, kombinovala vzory na potahy v obýváku, přežvykovala chlebičky s burákovým máslem spolu s dětmi, které týden co týden vozila do skauta, večer co večer usínala po boku svého manžela a celou tu dobu se bála... měla strach položit si jednu otázku: „A to má být všechno?“

Více než patnáct let o těchto utajených ženských touhách nikdo nemluvil, a to v žádném ženském časopise, v žádném z bezpočtu fundovaných článků v novinách, v žádné z odborných knih o ženách a pro ženy. Odborníci ženám spíše radili, že jediné skutečné naplnění najdou v životě výhradně jako manželky a matky. A ženy tak pořád dokolečka slýchaly, že tradice a koneckonců i freudiánská doktrína považuje za jediný smysluplný osud ženy mateřstvím korunovanou oslavu ženství. Odborníci nám horem dolem radili, jak ulovit manžela, jak správně kojit děti, jak je přebalovat a učit chodit na nočník, jak se vypořádat s neshodami mezi sourozenci a postpubertálním vzdorem potomků; jak správně

vybrat myčku nádobí, upéci domácí chléb, uvařit hlemýžďe po francouzsku a vlastnoručně postavit dětem bazén; jak se oblékat a jak vypadat a vůbec vystupovat, aby to působilo co nejvíce žensky; jak udržet žár lásky mezi manželi, jak zaručit, aby nám muži neumírali příliš mladí před očima a z našich synů nevyrůstali mladiství delikventi. Naučili nás litovat ony neurotické, neženské a nešťastné ženy, které se rozhodly být básničkami, lékařkami nebo dokonce prezidentkami. Naučili nás, že opravdové ženy, ty ryze ženské ženy netouží po žádné kariéře, po vyšším vzdělání nebo právu zasahovat do veřejného života, tedy do politiky – to znamená po nezávislosti a možnostech, za něž bojovaly dávno před námi staromódní feministky. Některé ženy, především čtyřicátnice a padesátnice, občas projevíly lítost nad tím, kolika snů se v životě musely vzdát, ovšem většina těch mladších už žádné sny ani neměla. Koho by to překvapilo, když tisíce slovutných expertů bezmála do nebe vynášejí jejich ženskost, jejich pokoru a přizpůsobivost, jejich nebývalou zralost. Když k dosažení těchto ctností stačí, aby žena od útlého věku zasvětila svůj život hledání manžela a následnému plození dětí a jejich výchově.

Ke konci padesátých let dvacátého století se ženy vdávaly už ve dvaceti letech, to postupovalo dál, až do manželství zanedlouho vstupovaly nezralé ...náctileté dívky. Celých čtrnáct milionů dívek se například vdalo ve věku sedmnácti let. Na vysokých školách zase poměr studentek vůči studentům klesl ze 47 procent, jak bylo zaznamenáno v roce 1920, na pouhých 35 procent, které prokázaly výzkumy z roku 1958. Sto let předtím ženy bojovaly, aby mohly navštěvovat vysoké školy; nyní se hlásily na univerzity jen proto, aby si tam našly manžela. V polovině padesátých let celých 60 procent studentek studia nedokončilo kvůli manželství nebo ze strachu, aby přílišné vzdělání nebylo později v manželství na překážku. Při vysokých školách vznikaly také koleje pro vdané či ženaté studenty, ale těmito studenty byli většinou muži. Manželky si tehdy vydobýly nový „akademický titul“ – Ph.T. (*Putting Husband Through* – cca vystudovala si manžela).

A pak se americké dívky začaly vdávat už na střední škole. S přihlédnutím k žalostným statistikám těchto mladých manželství přišly časopisy pro ženy s návrhem, aby se na středních školách zřídily předmanželské poradny a aby se manželská problematika začala i v širší míře na školách vyučovat. Současně přišli výrobci prádla na trh s podprsenkami, jejichž vycpávky měly zvětšit objem prsou. Byly určené pro děvčata od deseti let věku. A například jedna reklama na dětské oblečení, kterou na podzim roku 1960 otiskly *New York Times*, hlásala: „I ona již může nosit tuhle obávanou past na muže!“

Na sklonku padesátých let byla také ve Spojených státech vyšší porodnost než v Indii. Kontrola početí, přejmenovaná na plánované rodičovství, postoupila dokonce tak daleko, že se objevil požadavek na metodu, která by ženám, jimž se podle slov lékařů mohlo třetí či čtvrté dítě narodit mrtvé nebo zdravotně postižené, umožňovala takového potomka přesto počít a donosit. Statistiky také praskaly ve švech, pokud šlo o počty dětí narozených studentkám vysokých škol. Tam, kde byly kdysi děti dvě, měli nyní potomky čtyři, pět nebo šest. A ženy, které kdysi toužily po kariéře, se jí sice dočkaly, nicméně to většinou byla kariéra zvaná „děti“. A tak pěl v roce 1960 časopis *Life* chvalozpěvy na úctyhodný návrat amerických žen do domácnosti.

V jedné newyorské nemocnici dokonce mají záznam o tom, že se jedna žena nervově zhroutila kvůli tomu, že nebyla schopná sama kojit své dítě. V jiných nemocnicích zase ženy umírající na rakovinu odmítaly lék, u něhož bylo vědecky prokázáno, že jim může zachránit život: Měl totiž vedlejší účinky, které se údajně projevovaly jako neženské. „Jestli je tohle ten jediný život, který mám, ať ho tedy prožiju jako blondýna!“ prohlašovala bezvýrazná žena v nadživotní velikosti, která byla svého času vidět v každých novinách, v každém časopise a na každém propagačním letáku z drogerie. A každé tři z deseti žen z celé Ameriky si tehdy skutečně nechaly obarvit vlasy na blond. Kromě toho se živily křídovým preparátem značky Metrecal, aby zhubly přesně ja-

ko mladičké modelky. Nákupčí konfekce z obchodních domů se tehdy nechali slyšet, že se od roku 1939 americké ženy smrskly hned o tři velikosti. „Ženy blázní, aby se vešly do šatů, zatímco by to měl být spíš obráceně,“ podotkl jeden z nich.

Návrháři interiérů vymýšleli neskutečné kuchyně s mozaikovým obložením a originálními plátny na stěnách, protože kuchyně se po dlouhé době zase stala středobodem ženského vesmíru. Ženy také doma šily, a i na tom vydělaly některé společnosti miliony. Mnohé ženy z domova ani paty nevytáhly, když nepočítám nákupy, odvoz dětí do školy či jinam, případně společenské akce, na které je s sebou vzal manžel. Dívky vyrůstaly v zajetí domova, aniž by třeba docházely alespoň někam na brigádu. Ke konci padesátých let vynesly statistiky tento smutný ortel: Pracuje sice celá třetina amerických žen, nicméně většina z nich dávno není mladá ani nedělá kariéru. Zaměstnané byly tehdy většinou vdané ženy, a to ještě k tomu pouze na půl úvazku. Dělal převážně sekretářky nebo prodavačky a do práce chodily proto, aby manžel mohl dodělat vysokou školu, aby děti mohly dodělat vysokou školu nebo aby bylo dost peněz na splácení hypotéky. Jindy to byly vdovy živící rodinu. Stále méně žen ovšem vykonávalo kvalifikovanou práci. Ubývalo pracovních sil v oblasti pečovatelských a sociálních služeb, vzdělávání, a v důsledku toho každé americké město zaznamenalo v tomto směru krizi. Vzhledem k tomu, že američtí vědci měli plnou hlavu Sovětského svazu a jeho prvenství v oblasti vesmírného výzkumu, hledala se východiska, kde se dalo, a tak se jednoho dne zjistilo, že nejvíce skrytých a dosud nevyužitých duševních schopností má země právě v ženách. Jenže děvčata neměla zájem o studia fyziky. Něco takového přece nebylo „ženské“! Nikdo se nemohl divit, že dívka nechtěla dělat odbornou asistentku v Ústavu Johna Hopkinse a radši místo toho nastoupila v realitní kanceláři. Zkrátka toužila po tom, po čem tehdy toužily všechny mladé Američanky – vdát se, mít čtyři děti a bydlet v krásném domě na předměstí.

Předměstská hospodyňka – sen každé americké slečny a dívky a také předmět závidění žen celého světa, jak si mnozí mysleli. Svět znal americkou hospodyňku (*American housewife*), kterou moderní věda a technika prostřednictvím bezmála zázračných čistících prostředků a pomůcek zbavily každodenní dřiny, ušetřily jí rizika spojeného s porodem a také starostí, které by si jinak musela dělat například s nemocnou babičkou. Americká hospodyňka byla zdravá, krásná a vzdělaná žena, která se nemusela o nic starat, vyjma manžela, dětí a domácnosti. Byla to žena, která skutečně našla životní spokojenost a naplnění. V pozici hospodyně a matky byla také považována za rovnoprávnou partnerku svého manžela. Mohla si vybírat; mohla mít, jaké auto chtěla, jaké šaty chtěla, jaké zařízení do bytu chtěla, mohla chodit, do kterého chtěla supermarketu; zkrátka měla všechno, o čem kdy ženy snily.

Za těch patnáct let, co uplynuly od druhé světové války, si Amerika a její tehdejší kultura začaly tajemství spojené s životním naplněním ženy doslova hýčkat, takže stále přetrvávalo. Miliony amerických žen proto žily přesně v rámci dobového ideálu, jímž byla dokonalá americká hospodyňka, žena v domácnosti obývající dům na malebném předměstí, den co den líbající na jeho práhu manžela, po jehož odchodu do práce vždy naloží kupu dětí do rodinné dodávky, aby je zase vyklopila před školou a později se mohla blaženě usmívat, až bude po lesknoucí se kuchyňské podlaze přejíždět elektrickým voskovačem. Tahle dokonalá žena také uměla péci domácí chléb, uměla si pro sebe a pro děti ušít krásné oblečení a dokázala celý den udržovat v chodu automatickou pračku a sušičku na prádlo. Také dvakrát do týdne převlékala ložní prádlo, což do té doby prováděla jen jednou, chodila na kursy tkaní koberců a litovala svou frustrovanou matku, která kdysi snila o tom, že jednou v životě něco dokáže, že udělá, jak se říká, kariéru. Jediným snem dokonalé americké ženy bylo stát se dobrou manželkou a matkou; a jejím jediným cílem porodit pět zdravých dětí a mít pěkně uklizeno v krásném velkém domě.

Marian - when she let's Petr do all the decisions.

Jediné, zač musí dokonalá Američanka alespoň malinko bojovat, bylo najít a následně si udržet manžela. O problémech, které hýbou světem a „nejsou pro ženy“, nic netušila; taková žena chtěla, aby všechny zásadní rozhodnutí dělali muži. Taková žena byla ráda, že je žena, a když vyplňovala na úřadě nějaký formulář, psala do kolonky „Zaměstnání:“ své „žena v domácnosti“ se vši hrdostí.

Celých těch patnáct let se nejen literatura pro ženy drasticky omezovala na několik málo témat. I ženy samé, když se bavily mezi sebou, zatímco jejich mužové v opačném koutě místnosti diskutovali o obchodech, o politice nebo třeba o septiku, většinou řešily pouze problémy s dětmi nebo nahlas uvažovaly, jak udržet manželku v dobré, spokojené a šťastné náladě, jak přinutit děti k lepším výsledkům ve škole, jak upéci to nejlepší nedělní kuřátko, případně jak postupovat při šití nových záclon. Nikoho nezajímalo, jsou-li ženy mužům podřízené nebo stojí-li naopak nad nimi. Na podobné otázky existovala tehdy jediná odpověď: Ženy jsou zkrátka jiné. Slova jako „emancipace“ nebo „kariéra“ byla pro ženy i ve vztahu k nim pohoršlivá a trapná; ani jedna z nás je po léta nevzala do úst. A když Francouzka jménem Simone de Beauvoirová napsala svou knihu *Druhé pohlaví*, jakýsi americký kritik poznamenal, že autorka patrně „vůbec nemá ponětí, o čem život ve skutečnosti je“, a kromě toho nezapomněl zdůraznit, že hovořila především o ženách francouzských. Problém s „ženskou otázkou“ byl přece v Americe tou dobou dávno vyřešený.

Pokud ženu padesátých či šedesátých let začalo něco trápit, bylo jí zkrátka předem jasné, že problém je třeba hledat buď v manželství, nebo přímo v ní. Žila totiž v domněnách, že ostatní ženy jsou s tím, jaký vedou život, spokojené. Co to byla za ženu, když ji plně neuspokojovalo voskování kuchyňské podlahy? Tolik se ale za svůj pocit nespokojenosti styděla, že se nikdy nemohla dozvědět, jak mnoho dalších žen ho s ní vlastně sdílí. Kdyby se to pokusila vyložit manželovi, vůbec by nechápal, o čem mluví. Vždyť ani sama tomu pořádně nerozuměla. Vyjádřit tento pocit, činilo americkým ženám více než patnáct let větší problémy než ote-

vřeně hovořit o sexu. Dokonce ani psychoanalytici pro to neměli výstižné označení. Když se taková žena nakonec odhodlala navštívit psychiatra, což mnohé z nich skutečně udělaly, zmohla se na pouhé: „Tak se stydím,“ nebo „Asi budu beznadějná neurotička.“ A psychiatr z předměstí na to většinou reagoval slovy: „Tak vážně nevím, co to s těmi ženami dneska je,“ která doplnil rozpačitým pokrčením ramen. „Něco ale určitě není v pořádku, protože většina mých pacientů jsou ženy. A problémy, co mají, vůbec nesouvisejí se sexem.“ Ovšem většina žen, které se takto trápily, k žádnému psychiatrovi nešla. „Vždyť se nic neděje,“ utěšovaly se. „Vždyť to není žádný problém.“

Avšak dubnového rána roku 1959 jsem v jisté kavárně zaslechla útržek věty jedné mladé maminky, která seděla u jednoho stolu s dalšími čtyřmi jí podobnými ženami. Bylo to samozřejmě na malebném předměstí New Yorku, čtyřicet kilometrů od města, a ta žena velmi naléhavě a zoufale vyřkla slovo: „Problém.“ Zbylé tři, aniž si mezi sebou cokoli řekly, hned věděly, že se ten problém netýká ani jejího manžela ani dětí ani domácnosti. Všechny v tu chvíli také zjistily, že je jim ten problém společný, ačkoli pro něj dosud nemají jméno. A tak o něm, i když zdráhavě, začala hovořit. Pak se rozloučily a zajely pro děti do školky a později doma je uložily k spánku. Dvě z těchto žen se posléze rozplakaly, čirou úlevou, že v tom nejsou samy.

Postupně jsem si začal uvědomovat, že se s tímto bezejmenným problémem potýká bezpočet Američanek. Dělal jsem tehdy redaktorku jednoho ženského časopisu, a tak jsem měla mnoho příležitostí pohovořit si se ženami o starostech, které měly s dětmi nebo v manželství, s údržbou domácnosti nebo celkově ve společnosti. Po nějaké době mě ovšem jejich těžkosti přivedly na stopu jiného problému. Důkazy o jeho naléhavosti a dopadech jsem nacházela na každém kroku, v přízemních předměstských či venkovských domech na Long Islandu, v New Jersey či okrese Westchester; v domech postavených v koloniálním slohu,

rozesetých po malých městech Massachusetts; v zimních zahradách Memphisu; v předměstských či městských bytech; v obývacích pokojích na Středozápadě. Někdy jsem jeho znamení vytušila jako reportérka, jindy šestým smyslem americké hospodyňky, kterou jsem v té době také byla, jelikož jsem poblíž New Yorku, v rocklandském okrese vychovávala tři vlastní děti. Ten problém se najednou přetřásl na chodbách vysokoškolských kolejí či v polosoukromých porodnicích, na sdruženích rodičů a přátel školy (ve Spojených státech PTA), v klubovnách ženských spolků, jako byla například League of Women Voters (Liga žen voliček), na večírcích na předměstí, mezi dodávkami stojícími před spuštěnými závory a v rozhovorech nad kafičkou u Schraffa. Nejistota, se kterou se ten problém ostatní ženy pokoušely definovat, mě nemohla nezasáhnout. A tak jsem jednoho tichého odpoledne, když byli muži v práci a děti ve školách a školkách, pochopila, co nás všechny tolik trápí. Myslím, že jsem si to nejprve uvědomila jako žena a že širší sociologické a psychologické souvislosti mi došly až o něco později.

A co za problém to bylo, že neměl ani jméno? Jakými slovy jej ženy opisovaly, když se tu naléhavou potřebu pokoušely vyjádřit? Občas jsem je slyšela říkat: „Jsem tak nějak prázdná... nanicovatá.“ Jindy zase: „Mám pocit, jako bych ani nebyla.“ A právě tenhle pocit některé z nás zažehnávaly zklidňujícími léky či antidepresivy. Jiné se zase domnívaly, že bude chyba v manželovi nebo snad v dětech, nebo že ve skutečnosti potřebují jen přestavit byt nebo se přestěhovat do lepší čtvrti, najít si milence, případně počít další dítě. Občas se taková nešťastná žena vypravila k lékaři. Když mu ovšem měla říci, co přesně ji trápí, nebyla kolikrát ani schopná slova. Často jen pípla: „Připadám si hrozně unavená... a děti mě kolikrát tak rozčilují, až z toho jde na mě strach... a také se často úplně bezdůvodně rozbřečím.“ (Jeden lékař z Clevelandu označil tyto stavy souhrnným termínem „syndrom ženy v domácnosti“.) Řada žen si také stěžovala na krvácivé puchýřky, které jim vyrážely na pažích a na rukou. „Říkám tomu ekzém žen v domácnos-

ti,“ nechal se slyšet jistý rodinný lékař z Pensylvánie. „Dost často se to objevuje u žen, co mají čtyři, pět nebo šest dětí, a věčně mají ruce ponořené do dřezu s nádobím. Jenže tuhle vyrážku nezpůsobují saponáty a stejně tak ji nevyлéčíte kortizonem.“

Některé ženy se mi také svěřily, že je u nich tento pocit zoufalství někdy natolik silný, že jsou nucené vyběhnout ven z domu a nějakou dobu se jen tak procházet ulicemi. Jak samy říkaly, ještě mohly zůstat doma a vybrečet se z toho. Jindy jim zase děti pověděly nějaký vtip a ony se mu ani nezasmály, protože je vůbec neposlouchaly. Nadto jsem hovořila se ženami, které strávily dohromady snad léta na otcově u psychiatra, protože se ze všech sil chtěly připodobnit „všeobecně uznávanému modelu ženství“ a chtěly se zbavit všech zábran, které jim znemožňovaly najít naplnění v rolích manželek a matek. Zoufalství v hlase těchto relativně otevřených žen a beznaděj, která se jim zračila v očích, byly tytéž, které jsem pozorovala i u žen, jež si podobné problémy vůbec nepřipouštěly. I ony však měly zvláštní pocit bezvýchodnosti.

Matka čtyř dětí, která v devatenácti letech předčasně ukončila studium na vysoké škole, aby se mohla vdát, se mi například svěřila s tímto:

Vyzkoušela jsem snad všechno, co se ženám obvykle doporučuje – zájmovou činnost, zahradničení, nakládání a zavařování, společenské vyžití, nejružnější dobročinné spolky a také schůzky rodičů a přátel školy. Cokoli z toho se sice dá dělat a mně to dokonce i baví, ale bohužel mi to nic moc nedává. Není to totiž zvlášť inspirativní. Zkrátka mi to nepomohlo najít odpověď na to, kdo vlastně jsem. O kariéře jsem nikdy neuvažovala. Chtěla jsem se jen šťastně vdát a mít čtyři děti. Děti miluji a stejně tak i Boba a náš domov, ale je tu jeden problém... ani nevím, jak ho pojmenovat. Jsem zoufalá. Začínám si myslet, že nejsem vůbec žádná osobnost. Jsem jen stroj na vaření, na převlékání kalhot a na stlaní postelí; zkrátka ten, na koho se houkne, kdykoli někdo něco potřebuje. Ale kým jsem doopravdy?

Třidvacetiletá maminka v modrých džínkách mi zase řekla:

Pořád se sama sebe ptám, proč jsem tak nespokojená? Mám přece zdravé a nádherné děti, překrásný dům, dost peněz. Manžel je inženýr a má před sebou skvělou budoucnost jako elektrotechnik. On to ale vůbec necítí jako já. Pokaždé jen řekne, že bych si měla udělat prázdniny, třeba si zajet na víkend do New Yorku. Jenže v tom to není. Vždycky jsem si myslela, že bychom měli být pořád spolu, všechno spolu dělat. Sama si už ani sednout nedokážu, abych si v klidu přečetla knížku. A když usnou děti a já mám třeba hodinu jenom pro sebe, většinou jen bloumám po domě a nemůžu se dočkat, až budou zase vzhůru. Neudělám krok bez toho, abych nevěděla, co dělá zbytek rodiny nebo kde je jim konec. Až mám pocit, jako by se o mě už od malička někdo pořád staral, a jako by to tak mělo být po celý můj život, i když už dávno nejsem malá holčička. Tehdy mi radili rodiče, pak učitelé na vysoké a nakonec jsem se pro změnu zamilovala. Později mi životní tempo diktovaly děti, a když už nic, alespoň jsme se stěhovali. Jenže ono se může snadno stát, že se člověk jednoho rána probudí, a nemá, nač by se mohl těšit.

Jiná mladá žena, pracovnice Úřadu pro místní rozvoj, mi pověděla:

V poslední době snad pořád jen spím. Vůbec nechápu, z čeho mohu být tak unavená. Vždyť poklidit doma pro mě vůbec není tak těžké jako dřív, kdy jsem ještě pracovala a kdy jsme bydleli v bytě, kde ani netekla teplá voda. I děti jsou celý den ve škole. Rozhodně tedy nejsem přepracovaná. Přesto si připadám jako mrtvola.

V roce 1960 se tento problém vyhrotil a na obrázku dokonalé a přešťastné americké hospodyňky udělal nehezkou šmouhu. Z televizních reklam se sice dál na svět culily překrásné divy s rukama

ponořenýma do hromady bublinek ve dřezu s nádobím a časopis *Time* dokonce otiskl dlouhý článek nazvaný „Žena z předměstí, americký fenomén“, ve kterém se podívoval: „Mají se tak dobře... až se člověku ani věřit nechce, že by mohly být nešťastné.“ Nicméně svůj prostor konečně dostalo i neštěstí prostupující životy amerických hospodyněk. Zmínil se o něm list *New York Times* a také *Newsweek* a dokonce i *Good Housekeeping*. Podobně laděná poznámka se rovněž objevila ve vysílání televizní stanice CBS (pořad *The Trapped Housewife*, neboli *Žena v domácnosti, žena v pasti*), ačkoli ve všech případech se to neobešlo bez výčtu ušlechtilých argumentů, které problematiku znevažovaly. Tak například *New York Times* viděly hlavní problém v nekvalitních službách poskytovaných instalatéry a vůbec opraváři všeho druhu. Redaktor časopisu *Time* měl pro změnu za to, že příčinou neštěstí je dojíždění dětí z předměstí do města, a *Redbook* se zase domníval, že je všemu na vině klub rodičů a přátel školy (*PTA*). Jinde se zase vracely ke starému dobrému problému, jímž bylo samozřejmě vzdělání: Stále více žen má vzdělání, a právě to jim znesnadňuje život coby manželkám, matkám a hospodyním. „To, že Freuda vystřídal Frigidaire a Sofokla Spock, se ukázalo jako dosti nemoudré,“ vyjádřily se *New York Times* (28. června, 1960). „Mnoho mladých žen – samozřejmě zdaleka ne všechny –, jimž vzdělání rozšířilo obzory o zajímavé myšlenky a filozofické teze, se cítí v domácnosti jako v kleci. Jejich každodenní činnost jim připadá nesmyslná, zbytečná a ony nechápou, proč se tedy učily, co se učily. Takové ženy si většinou připadají jako postižené, protože jsou absolutně vytržené z kontextu, ze společnosti. Za poslední rok jsme na téma vzdělané novomanželky slyšeli už bezpočet jadrných projevů, především pak z úst předsedkyní nejružnějších dívčích univerzitních sdružení, která se zabývají stížnostmi vyděšených žen a dívek. Především se obávají, že šestnáct let náročného studia má ženu ve skutečnosti připravit pouze na roli matky a poslušné manželky.“

Tato vzdělaná hospodyňka si ovšem získala mnoho sympatií. (Je jako schizofrenik, rozdvojená osobnost... kdysi psala básně

do školního časopisu, dnes píše na kus papíru vzkazy pro mlékaře. Kdysi se učila zjistit bod varu kyseliny sírové, dnes přemýšlí, kdy sama vzkypí, jelikož instalatér má už přes hodinu zpoždění. ... hospodyňka nemůže než plakat a stýskat si. Nikdo ji totiž neocení, nikdo, a ona už vůbec ne, neshledává nic zajímavého na té ženě, která kdysi byla básnířkou, ale život ji zformoval, udělal z ní „starou semetricku.“)

Specialisté na vedení domácnosti přišli tehdy s návrhem, že by se ženy měly na život v domácnosti připravovat více prakticky, což by znamenalo zavést na středních školách větší počet takto zaměřených hodin. Pedagogičtí pracovníci na vysokých školách zase uvažovali, jestli by problém nevyřešilo více diskusních seminářů, příslušně zaměřených, aby se ženy a dívky lépe připravily na svůj budoucí život v domácnosti, na roli matek a manželek. Roztrhl se pytel s články typu „Padesát dva způsoby, kterak si zpestřit manželské soužití, kterak je učinit více vzrušujícím“. Také neuplynul měsíc, aby nevyšla alespoň jedna kniha od nějakého známého psychiatra nebo sexuologa, obsahující podrobný návod na to, jak si zajistit dokonalé štěstí pomocí sexu.

Humorista přispívající do časopisu *Harper's Bazaar* (červenec, 1960) to zase pojal s ironií sobě vlastní, když uvedl, že by se vše vyřešilo, pakliže by ženy byly opět zbaveny volebního práva. („Ještě než vstoupil v platnost Devatenáctý ústavní dodatek, měly americké ženy klid. Nic je netrápilo a někdejší americká společnost navíc přesně určovala jejich místo. Tehdejší Američanky nechávaly všechna politická rozhodnutí na manželovi, který zase na oplátku nechával všechna rozhodnutí týkající se rodiny na ženě. Dnešní žena musí rozhodovat jak o politice, tak o rodině, a to je na ni příliš.“)

Řada odborníků z oblasti výchovy a vzdělávání zase zcela vážně navrhovala, aby ženy nebyly nadále přijímány na čtyřletá vysoká učení a na univerzity: V dnešní době je na vysokých školách krize, nouze o místa. Dívky navíc nemají, kde – vyjma domácností – by nashromážděné vědomosti využily. Tak by snad bylo

rozumnější, aby se tohoto vzdělání dostalo spíše než jim chlapcům, jichž je v dnešní atomové éře potřeba jako soli.

Řada lidí pro změnu navrhovala řešení až příliš drastická, takže je nikdo nemohl brát vážně. (Jakási spisovatelka se v jednom čísle *Harper's Bazaar* například nechala slyšet, že by ženy měly také povinně sloužit státu, a to jako zdravotní sestry, pečovatelky nebo slečny na hlídání.) Kromě toho onen bezejmenný problém někteří bagatelizovali; řešili ho tak, že ho neřešili: „Na všechno odpoví ti láska.“ nebo „Jediný pocit zadostiučinění vám může přinést upřímná pomoc druhému.“ případně „Tajemství jednoty hledejme v dětech!“ Jindy jsme zase slyšeli, že cesta vede přes „intimní duchovní naplnění“, a že „trápí-li vás bolest na duchu, je třeba se duší i tělem odevzdat Bohu“.

Ten problém se někteří rovněž snažili upozadit, když nešťastným americkým hospodyňkám tvrdili, že si vůbec neuvědomují, jak jsou šťastné – že jsou paní svého času, že nemusejí dodržovat stresující pracovní dobu ani se obávat mladší kolegyně, která by snad mohla mít zálsusk na jejich místo. A jestliže pořád nebyla tato žena šťastná... To si snad myslela, že muži jsou na tomto světě šťastnější? To chtěla být v skrytu duše pořád mužem? To jí ještě nedošlo, jaké velké ji potkalo štěstí, když se narodila jako žena?

Nakonec byl tento problém smeten ze stolu s tím, že pro něj zkrátka neexistuje řešení: Takový už je osud ženy! Co je to s Američankami, že se své úlohy nedokážou zhostit s elegancí a šarmem? Na to téma horoval také *Newsweek* (březen, 1960):

Je nespokojená, a přitom žije obklopena tolika věcmi, o kterých ženy z jiných států mohou jen snít. Tato její nespokojenost je hluboce zakořeněná, má široký dopad a úspěšně odolává veškerým snahám o nápravu, které působí zvenčí, a to ve velmi hojné míře... Tému odborníků se již nicméně podařilo stanovit příčinu těchto nesnází... Ženin osud a také společenský post definoval už odpradáвна její pravidelný měsíční cyklus. Tvrdí se, že i Freud poznamenal: „Anatomie je osud.“ A třebaže se žádným ženám

na světě nepodařilo dostat tento přirozený „handicap“ pod kontrolu tak jako ženám americkým, ani ony očividně nejsou s to nést tento svůj úděl s noblesou... Mladá maminka, která má překrásnou rodinu, je půvabná, talentovaná a chytrá, má tak naděle sklony znevažovat své společenské postavení. Často ji slyšíme říkat: „Co vlastně dělám?“ A pak: „Proč nic? Proč jsem jen žena v domácnosti?“ Podle všeho je na vině vzdělání, které dává ženám srovnání. Ženy si pak uvědomují hodnotu všech možných věcí, jen ne svou vlastní...

Jsou tudíž nuceny smířit se s tím, že „skutečnost, že je dnešní americká žena nešťastná, je vlastně vítězství, důsledek ženami právě nabytých osobních práv“. Ženám tedy asi nezbude než se přizpůsobit a pokorně kývnout na všechno, co vložil do úst dokonalé americké hospodyňky list *Newsweek*: „Měly bychom jásat nad svobodou, kterou máme, a měly bychom si vážit života, který žijeme. Osobně jsem vystudovala vysokou školu a také jsem chodila do zaměstnání, ale nakonec jsem stejně přišla na to, že nejlepší a nejuspokojivější úloha pro ženu je být v domácnosti... Má matka například nikdy nezasahovala do pracovních záležitostí otce... ani paty nemohla vytáhnout z domu a ani na okamžik se nesměla vzdálit od nás od dětí. Já jsem však svému muži rovnocennou partnerkou; klidně s ním mohu kdykoli jet na služební cestu nebo si vyrazit do společnosti.“

Byla i další možnost, ovšem jen málo žen o něčem takovém vůbec uvažovalo. Velmi procítěně to podali v *New York Times*: „Všechny se shodnou, že jsou hluboce nešťastné, že jsou zoufalé z nedostatku soukromí, z náročné práce a z rodinného stereotypu a z toho, jak je to všechno omezuje. Nicméně žádná z nich by nevolila jinak, nikdy by se nevzdala svého domova a rodiny, kdyby dostala podruhé příležitost.“ *Redbook* zase napsal: „Jen málo žen by dokázalo udělat dlouhý nos na manžela a na děti a na společnost, ve které žijí. Jen málo by se jich v takové chvíli dokázalo dát svou vlastní cestou. Ty, které by toho byly schopné, sice lze

považovat za přinejmenším talentované osobnosti, nicméně zřídka by šlo o ženu skutečně úspěšnou.“

V tomto roce, kdy nespokojenost amerických žen bublala pod povrchem jako žhavá láva, se také objevila zpráva (*Look*), že více než 21 milionů amerických žen, které jsou svobodné, ovdovělé nebo rozvedené, ani po padesátce nepřestává horečně až zoufale hledat muže. Tento lov začíná už dosti brzy – sedmdesát procent všech amerických žen se v současné době vdává před završením čtyřicetiletého roku života. A tak například pohledná pětadvacetiletá sekretářka vystřídá za šest měsíců pětatřicet různých zaměstnání, protože v tom spatřuje (zoufalou) naději, že se jí tímto způsobem podaří najít toho pravého. Shánka po mužích přiměla ženy navštěvovat nejrůznější politická sdružení, kursy účetnictví či prodeje, učit se hrát golf nebo lyžovat, přiměla je vstoupit postupně do několika různých církví nebo jen osaměle vyseřadávat po barech.

Ve Spojených státech po tisících přibývá žen, které dobrovolně navštěvují psychiatry. Odtud pramení údaje o tom, že vdané ženy jsou nespokojené se svými manželstvími, zatímco ženy svobodné trpívají úzkostnými pocity a v konečném stadiu i depresemi. Je ovšem s podivem, že řada psychiatrů vyjádřila shodný názor, a sice, že neprovdané pacientky bývají šťastnější než pacientky provdané. A tak se najednou pootevřely dveře toho překrásného domu na předměstí a bylo možné nahlédnout dovnitř. Kdovíkolik tisíc amerických žen trpělo v osamění oním bezejmenným problémem? Najednou o něm kdekdo mluvil jako by to byla samozřejmost, podobně jako se v Americe přistupuje i k dalším problémům, jež se zřejmě nikdy nepodaří uspokojivě vyřešit, jako je například vodíková puma. V roce 1962 došla situace tak daleko, že se problém americké hospodyňky stal jakousi společenskou zábavou. Začali se jím zabývat v nejrůznějších časopisech, v novinových článcích, v knihách – ať učených nebo podbíživých – na konferencích pedagogů a v televizních debatách.

Přesto si řada mužů i žen dosud nepřipouštěla, že daný problém skutečně existuje. Nicméně těm, kteří si ho uvědomovali, bylo nad slunce jasné, že všechny ty povrchní snahy o nápravu, všechny ty dobře míněné rady, slova povzbuzení a dokonce i hanby tu palčivou otázku jen rozmělnují. A americké ženy se začaly zahořkle usmívat. Měly toho totiž právě akorát. Tolik obdivu, závisti, lítosti a teorií se sneslo na jejich hlavy, až se jim z toho dělalo nanic. Jak ty problémy řešit, věděl každý. Každý jim také radil, ovšem navrhovaná řešení byla často tak radikální, že jim nikdo nemohl přikládat žádnou váhu. Všichni odborní poradci pro otázky manželského soužití a výchovy dětí, všichni ti psychoterapeuti, ty armády psychologů najednou sypaly z rukávu jednu radu za druhou, ale všichni jen radili, jak si užívat života coby spokojená žena v domácnosti. Jako by snad jinudy cesta nevedla, tedy alespoň pro ženu ne. A to se psala polovina dvacátého století! Většina žen se přizpůsobila a onen bezejmenný problém mlčky snášela, nebo ho pro jistotu vůbec nebrala na vědomí. Je pravda, že pro některé ženy může být méně bolestivé, když onomu neodbytnému a nespokojenému vnitřnímu hlasu nenaslouchají.

Jenže dnes už to není možné, dnes už nelze opomíjet zoufalství, které prostupuje životy tolika amerických žen. A nezáleží na tom, jestli právě to znamená být ženou, nezáleží na tom, co říkají odborníci. Když člověk trpí, má to vždy nějaký důvod; ten důvod se nicméně nemusí podařit vypátrat, protože třeba nikdo nepokládá ty správné otázky, nikdo se o to pořádně nesnaží. Osobně se nehodlám smířit s odpovědí, že žádný takový problém nemůže existovat, jestliže žijí americké ženy v přepychu, o kterém se ženám z jiných zemí ani nesnilo; ten problém je jiného druhu, částečně proto, že jej nelze nahlížet pod dojmem tradičních materiálních hledisek lidského (mužského) pokolení, jako je chudoba, nemoc, hlad nebo zima. Ženy, o kterých zde hovořím a které se oním bezejmenným problémem trápí, sice mají hlad, ale je to hlad, který se žádným jídlem neutiší. Ten problém se jako klíště

drží manželek, jejichž mužové ve funkcích státních úředníků, lékařů a právníků sledují jakési vyšší zájmy; manželek, jejichž drahé polovičky si na chléb vydělávají jednak jako dělníci, jednak jako řídicí pracovníci, a tak se mohou jejich příjmy diametrálně odlišovat, 5000 dolary ročně počínaje a 50 000 dolary ročně konče. Tenhle problém nevyvolalo žádné materiální nepohodlí; může totiž trápit i ženy, které mají plnou hlavu starostí, protože jejich děti mají hlad, trpí nemocemi a vůbec celé jejich rodiny žijí v bídě. A kdykoli si některá žena usmyslí, že se ten problém vyřeší, když budou mít více peněz nebo větší dům, druhé auto, když se přestěhují do lepší čtvrti, většinou si nepomůže, naopak celou situaci většinou ještě zhorší.

Také není nadále možné přisuzovat tento problém ztrátě ženskosti, tedy jistě neženskosti: Často slýcháme, že vzdělání, nezávislost a rovnoprávnost zbavily Američanky ženskosti. Setkala jsem se s mnoha ženami, které odmítly naslouchat svému nespokojenému vnitřnímu hlasu právě proto, že byl v rozporu s obrazem ideální ženy, jak nám jej předkládali odborníci. Podle mého názoru, chceme-li vyřešit tento problém, musíme vycházet z tohoto: Nelze hledat v teoriích a principech odborníků zabývajících se psychologií žen, lékařů, které ženy léčí, poradců, jež jim radí, a spisovatelů, kteří o nich a pro ně píší knihy. Ty, které zmiňovaný problém trápí, jimž se dme hruď jeho naléhavostí, ty se celý život a ze všech sil snažily dojít ryze ženského naplnění. Nejsou to žádné kariéristky (i když kariéristky mohou mít také své problémy); jsou to ženy, jejichž životním cílem bylo vdát se a založit rodinu, to znamená porodit kupu dětí. Ty nejstarší z nich, tyto dcery americké střední vrstvy, si ani jiné cíle, jiné sny nemohly dovolit. Ty, kterým je dnes padesát nebo čtyřicet, sice nějaké jiné sny měly, ale vzdaly se jich a radostně a přímo po hlavě skočily do manželství a proměnily se v ženy v domácnosti. Ty ještě mladší, novopečené manželky či maminky, měly sen opět jediný. Právě ony odcházely ze středních či vysokých škol, aby se mohly vdávat, případně se na čas nechaly někde zaměstnat a chvíli dělaly

práci, která je vůbec nezajímala, dokud nakonec také nenašly kýženého manžela. Tyto ženy byly v obvyklém slova smyslu velmi „ženské“, neboli femininní, a přesto se trápily stejně. I ony měly problém, který nebyly s to ani pojmenovat.

A co teprve ženy, které absolvovaly vysokou školu, ženy, které snily o jiných věcech, než je život strávený v domácnosti, ženy, které trpí snad ze všech nejvíce? Podle slov odborníků jich není mnoho, ale přečtěte si slova těchto čtyř:

Celý den se nezastavím, i když žiju dost jednotvárně. Pořád jenom běhám sem a tam. Vstávám v osm – udělám snídani, pak opláchnu nádobí, udělám oběd a zase opláchnu nějaké to nádobí. Odpoledne vyperu a poklidím. Pak přijde čas na večeři a samozřejmě na nádobí. Nakonec si sice můžu na pár minut v klidu sednout, ale za chvíli zase musím uložit děti do postele... A tak to vypadá prakticky každý den. Ostatní ženy to podle mého mají stejně. Stejný stereotyp. Každopádně většinu času skáču kolem dětí.

Bůhví, co dělám s časem! Každopádně vstávám v šest. Pak oblíknu kluka a udělám mu snídani. Potom si odbydu nádobí a za chvíli už musím koupat a krmít malé. A najednou je oběd. Po obědě uložím děti k spánku a mám asi tak hodinu, kdy většinou šiju, látám ponožky, žehlím a vůbec dělám to, co jsem nestihla dopoledne. Pak už stojím u plotny a připravuju celé rodině večeři. Když potom umývám nádobí, manžel se většinou dívá na televizi. Nakonec zase uložím děti, upravím si vlasy a jdu si lehnout.

Hlavní problém vidím v tom, že jsem pořád jen maminka nebo paní ministrová, ale nikdy nejsem sama sebou.

Kdyby někdo chtěl natočit film o tom, jak vypadá typické dopoledne u nás doma, asi by to dopadlo jako jedna z těch komedií bratří Marxů. Opláchnu nádobí, vyprovodím starší děti do školy,

porýpu se v záhonku s chryzantémami, zase běžím zpátky domů a vyřídím pár telefonátů – většinou se to týká našeho sdružení –, pak stavím s malým venku bunker a tak asi patnáct minut zběžně pročítám noviny, abych měla přehled o tom, co se děje ve světě. Zbytek času pendluju mezi pračkou a sušičkou a snažím se vyprat prádlo za poslední tři neděle, které by nějaké domorodé vesnici stačilo minimálně na rok. V poledne si konečně můžu odpočinout a svalit se do křesla. A přitom většina mé práce nebyla ani důležitá, ani nezbytná. Jsou to nejrůznější tlaky zvenčí, co mě to nutí dělat. Přesto si o sobě pořád myslím, že na tom ještě nejsem tak zle jako některé jiné ženy od nás ze sousedství. Dost mých kamarádek má shon ještě větší. Za posledních šedesát let se to totiž zase otočilo a spokojená americká hospodyňka je opět v pasti, jako veverka v poháněcím kole. I kdyby tou pastí byl třeba moderní byt v centru moderního města nebo pohádkový ranč uprostřed přírody, na situaci to nic nemění. Dnešní žena zkrátka nebude šťastnější než její prababička, která sešněrovaná vyšívanou křinolínou seděla ve svém salonku a našťavaně hartusila, kam se poděla ženská práva.

První dvě dotazované ženy nikdy nechodily na vysokou školu. Obě žily v průmyslových čtvrtích, jedna v Levittownu v New Jersey a druhá v Tacomě ve Washingtonu. Takto reagovaly na dotaz týmu sociologického průzkumu zaměřeného na život, jaký vedou manželky pracujících.² Třetí dotazovaná žena byla manželka ministra a v dotazníku, který se jí dostal do ruky na absolventském srazu po patnácti letech, uvedla, že nikdy netoužila po tom budovat kariéru, ale dnes toho lituje a říká si, že to měla udělat.³ Čtvrtá citovaná se může pochlubit akademickým titulem doktorky filozofie, jenž získala v oboru antropologie. Dnes je z ní žena v domácnosti a s manželem a třemi dětmi⁴ žije v Nebrasce. Jejich slova jsou snad dostatečným důkazem, že bez ohledu na úroveň dosaženého vzdělání zakoušejí všechny ženy v domácnosti stejné zoufalství, mají stejné pocity.

Skutečnost je ovšem taková, že dnes nikdo naštvane nehartu-
sí, kam že se poděla ženská práva, a to má stále více žen vysoko-
školské vzdělání. Nedávná studie třídních rozdílů mezi absolven-
ty Barnard College⁵ poukázala na to, že pouze menšina nejstar-
ších absolventek spatřovala ve vzdělání hlavní příčinu vlastní tou-
hy po ženské rovnoprávnosti, zatímco podle slov mladších ab-
solventek vzdělání mohlo za to, že kdy měly nějaké sny, že chtě-
ly něco dokázat. Současné absolventky téže fakulty už jen tvrdily,
že v nich ve škole vzbudily dojem, že být ženou v domácnosti je
něco ohromně komplikovaného a náročného; nechtěly mít výčit-
ky svědomí, že nečtou knížky nebo se neúčastní veřejného spo-
lečenského života. Jestliže tedy našemu problému není na vině
vzdělání, je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že lidskou duši jak-
si nahlodává a že s ním tím pádem asi bude nějak souviset.

Pakliže byly klíčem k vyřešení ženské otázky děti, proč nepo-
mohlo, že za posledních pár let tolik žen z vlastní vůle a velmi dy-
chtivě rodilo a vychovávalo takové kupy dětí? Pokud byla tím po-
myslným klíčem láska, proč nepomohlo, že se na ni ženy vyslo-
veně upnuly a cele se jí oddávaly? Víte, mám takové podezření,
že ten náš problém nebude sexuálního charakteru, i když za ním
sex do jisté míry jistě hledat lze. Osobně jsem slyšela mnoho od-
borníků, kteří říkali, že se za poslední dobu v oblasti sexu obje-
vily naprosto nové problémy – „spokojené“ manželky v sobě du-
sily takovou sexuální touhu, že ji jejich muži nikdy nemohli
uspokojit. „Udělali jsme z ženy sexuální objekt,“ nechal se slyšet
jistý psychiatr z manželské poradny Margaret Sangerové. „Žena
dnes nemá jinou identitu než jako matka a manželka. Vůbec ne-
ví, kým je ve skutečnosti. Celý den čeká, až se vrátí manžel, aby
ji v noci zase probral k životu, vlil jí krev do žil, jak se říká. Jenže
ten manžel o to najednou nemá zájem. Pro ženu je pak strašné
uléhat vedle něho, večer co večer, a čekat, až ji zase probere k ži-
votu. „Proč myslíte, že je na trhu tolik knih a v novinách tolik
článků věnovaných sexuálnímu poradenství? Sexuální orgas-
mus, na který se ve svých statistických průzkumech současné ge-

nerace mladých Američanek zaměřil Kinsey, ten problém roz-
hodně nevyřeší.

Vedle toho byly u žen zaznamenány zcela nové neurotické sta-
vy – a problémy, které jsou pro nedostatek vhodné terminologie
nadále označovány jako neurózy. Ani Freud, ani jeho následovní-
ci o nich neměli tušení. Tyto obtíže se projevují týmiž tělesnými
příznaky, úzkostnými stavy a obranými mechanismy jako potla-
čování sexuálních potřeb. Nezvyklé poruchy byly také zjištěny
u právě dospívající generace mládeže. Právě těmto dětem zasvě-
tily jejich matky celý život, veškerý svůj čas. Vozily je do školy a za-
se ze školy, pomáhaly jim s domácími úkoly. Tyto děti nesnesou
bolest, trpí nedostatkem disciplíny, nejsou s to dotáhnout jedi-
nou věc do konce a často bývají nebezpečně znuděné životem ja-
ko takovým. Výchovní poradci na vysokých školách jsou nanej-
výš rozpačití při pohledu na ty příliš závislé a nejisté mladé chlap-
ce a dívky, kteří se jim hlásí na fakulty. „Přesvědčit tyto děti o tom,
že jsou dospělí, je nadlidský úkol, ale my to nikdy nevzdáme,“
prohlásil děkan Columbia University.

V Bílém domě nakonec zasedala konference, jejímž úkolem
bylo zhodnotit a vyřešit otázku snižující se tělesné zdatnosti a si-
lové průpravy americké mládeže: Jsou snad příliš vypiplaní?
Sociologové neopomněli zmínit, jaký úžasný program se mladým
lidem z předměstí nabízí: škola, večírky, zábava a zábavní i studij-
ní kursy pro ně pořádané. Jedna žena v domácnosti z typického
předměstí se nicméně pozastavila nad tím, proč je „třeba“ orga-
nizovat všechny ty skautské oddíly. „Vždyť tady to nejsou žádné
slums! Všude kolem je hezká příroda, a tak mohou děti klidně bě-
hat venku. Víte, myslím si, že znudění jsou spíš sami dospělí, a že
se proto rozhodli organizovat život alespoň svým dětem.
Vymýšlejí všechno možné a snaží se do toho zapojit i všechny
ostatní. A chudáci děti pak nemají ani čas si na chvíli jen tak leh-
nout a postel nebo do trávy a popřemýšlet si o životě a o svých
snech.“

Může snad onen bezejmenný problém nějak souviset s kaž-

dodenní práci, kterou stále dokolečka žena v domácnosti vykonává? Když se taková žena pokusí vyjádřit slovy, co ji pálí, většinou jen vyličí svůj typický den. Ale co z toho výčtu všednodenních povinností, prací a nenáročných činností v klidu domova může ženu přivádět k takovému zoufalství? Nemá snad dost sil, aby dostála všem požadavkům, které jsou kladeny na moderní ženu v domácnosti: manželku, milenku, matku, pečovatelku, sportšitelku, kuchařku, řidičku; odborníci na design interiéru, péči o dítě, drobné opravy, údržbu nábytku, výživu a vzdělávání? Každý její den je jako roztříštěné zrcadlo. Stále kmitá mezi automatickou pračkou, telefonem, sušičkou na prádlo, myčkou nádobí, dodávkou plnou dětí a supermarketem. A když odváží Johnnyho na fotbal, Janey do baletu, když vyzvedává sekačku na trávu ze servisu, spěchá, aby byla doma ještě před sedmou. Žádné z činností nevěnuje více než patnáct minut; nemá čas si přečíst žádnou knížku, jen listuje barevnými časopisy; a když už si ten čas najde, je jí to nanic, protože dávno ztratila schopnost se na něco soustředit. Ke konci takového dne je žena tak unavená, že za ní musí uložit děti do postele manžel.

Tato neuvěřitelná únava přivedla tolik žen k lékaři, až to jeden takový nevydržel a rozhodl, že tomu přijde na kloub. S velkým překvapením zjistil, že jeho pacientky trpící takzvaným „únavovým syndromem ženy v domácnosti“ spaly daleko více, než potřebuje dospělý člověk – až deset hodin denně – a že energie, kterou vydávaly na běžné domácí práce, přitom zdaleka nepřesahovala jejich možnosti. Nakonec usoudil, že skutečný problém tedy musí spočívat někde jinde – zřejmě byla na vině nuda. Někteří lékaři těmto ženám radili, aby jednou za čas na den „vypadly“ z domu a vyrazily si do města, třeba do kina. Jiní zase předepisovali sedativa. Mnoho žen v domácnosti do sebe skutečně házelo tabletky tišících léků jako jejich děti bonbony. „Když se ráno probudíte s pocitem, že před sebou máte v řadě další stejný a bezvýznamný den, radši spolkněte nějaké to sedativum, protože si pak tu nedůležitost všeho přece jen méně berete.“

Konkrétní detaily, které připoutávají současnou ženu k domácnosti, jsou nasnadě. Většinou jde o nekonečnou řadu požadavků, jimž musí vyhovět, i když sotva vyjde s časem. Jenže ta pouta a řetězy, kterými je svázána, existují pouze v její mysli, pouze na duši. Je to husté předivo mylných představ, zkreslených skutečností, polopравd a iracionálních rozhodnutí, které již nejsou tak průhledné a také se jich člověk jen těžko zbavuje.

Jak ale může žena odkrýt celou pravdu, když ji její vlastní život svazuje takovými pouty? Jak má věřit svému vnitřnímu hlasu, když vyvrací a znevažuje vše, k čemu byla vedena, v čem žila, všechny konvence a všeobecně platné pravdy? A přesto existují ženy – sama jsem s nimi mluvila –, které nakonec svůj vnitřní hlas poslechnou a pak obdivuhodným způsobem tápou ve tmě a patrně hledají pravdu, která je záhadou i odborníkům.

Osobně si myslím, že ne jeden takový odborník měl zrnko téhle pravdy léta pod mikroskopem, ale vůbec si to neuvědomil. Podobná zrnka jsem našla rovněž v řadě vědeckých pojednání z oblasti psychologie, sociologie a také biologie. Je zajímavé, že jejich možnými důsledky pro ženu se dosud nikdo nezabýval. Mnohé důkazy jsem dále získala z rozhovorů s předměstskými lékaři, gynekology, porodníky, dětskými psychology, pediatry, pedagogickými poradci, vysokoškolskými profesory, manželskými poradci, psychiatry a dokonce i ministry, kterých jsem se neptala na jejich osobní názor na ženskou otázku, nýbrž na konkrétní zkušenosti, které s případy nešťastných amerických žen udělali. Podobných důkazů přibývalo, i když nic z toho dosud nebylo předloženo veřejnosti. Zřejmě z toho důvodu, že to tak nějak nezapadalo do zářného obrazu dokonalé ženy – mé důkazy totiž zpochybňovaly tradiční nazírání ženské normality, ženské přizpůsobivosti nebo snad pokory, naplnění života ženy a také obraz zralé ženy, který byl pro mnoho žen dosud tím jediným ideálem.

Pomalu jsem začínala mít jasnější představu o tom, co se děje: Že Američané opět uzavírají sňatky ve velmi raném věku a že zakládají tak početné rodiny, až bychom se snad měli bát populač-

ni exploze čili přelidnění; že se zase vracíme k přirozenému porodu a ke kojení; že se nám v zemi rozmáhá jakási předměstská konformita, již provázejí nepoznané neurotické stavy, patologické charakterové vady a sexuální problémy. Alespoň tak vyplývá ze slov lékařů. Proto jsem se koneckonců začala jinak dívat na všechny ty staré problémy, které jsme my ženy dávno začaly považovat za samozřejmé, jako jsou například: menstruační obtíže, sexuální frigidita, promiskuita, obavy a stres v průběhu těhotenství, deprese v šestinedělí, velký počet nervových kolapsů a sebevražd u žen mezi dvacátým a třicátým rokem života, krize v přechodu, takzvaná pasivita a nezralost amerických mužů, nepoměr mezi ženinými schopnostmi v dětství a tím, čeho nakonec dosáhne v dospělosti, stále se měnící četnost orgasmu amerických žen a neutuchající problémy v psychoterapii a samozřejmě se vzděláním.

Jestli mám pravdu a onen bezejmenný problém, který dnes trápí tolik amerických žen, není jen záležitostí ztráty ženskosti nebo snad přílišného vzdělání či požadavků, které na ženu klade vedení domácnosti, je situace ještě horší, než si je kdokoli schopen a ochoten připustit. Možná za tím lze hledat klíč k vyřešení všech starých i nových problémů, které po řadu let trýzní ženskou duši, které trápí ženu, její děti i manžela, které matou lékaře a výchovné pracovníky. Možná nám ten klíč pomůže otevřít bránu do světlejší budoucnosti, za lepší a spravedlivější kulturou. Přece není možné dál ignorovat hlas vlastního srdce, který nám říká: „Chci něco víc než jen děti, manžela a hezký dům.“

2

Šťastná žena v domácnosti, hrdinka doby

Proč se tolik žen tolik let trápilo tím bezejmenným problémem, přemáhalo svou nespokojenost, a přitom si myslelo, že jsou na tom takhle samy? „Oči se mi zalily slzami, jak se mi ulevilo, když jsem zjistila, že v sobě podobný zmatek mají i jiné ženy, že nejsem sama,“ svěřila se mi jedna mladá maminka z Connecticutu, když jsem se náš společný problém poprvé pokusila definovat slovy. Jiná žena, žijící v jednom městě v Ohio, mi zase napsala: „Když jsem už neviděla jiné východisko než jít k psychiatrovi, když jsem byla naštvaná na celý svět, když jsem byla zahořklá a trápila se beznadějí... což bylo tolikrát, že to ani nespočítám... vůbec jsem netušila, že existují stovky žen, které jsou na tom stejně. Měla jsem pocit, že jsem úplně sama.“ Jiná žena v domácnosti, tentokrát z texaského Houstonu, ve svém dopise zase uvedla: „Mé trápení bylo o to horší, že jsem se domnívala, že jsem prakticky jediná, kdo má takový problém. Nikdy nepřestanu děkovat Bohu, že mi dal mou rodinu a domov, o které se mohu starat, ale tím můj život nekončí. Když jsem si uvědomila, že nejsem žádný výjimečný úkaz a že se už nemusím stydět, pokud chci od života něco víc, bylo to jako procitnutí.“

Psychiatři dobře znají ono bolestné provinilé mlčení a rovněž nepopsatelný pocit úlevy, kdy člověk ventiluje nějaký dlouho utajovaný pocit. Jsou to jakási znamení. Jakou potřebu, jakou svou